svetová hospodárska kríza zemedelská. Pri tejto príležitosti je zbytočné skúmať príčiny tejto krízy, pretože sa nepopiera, že príčiny tu ležia na strane výroby (môžeme pripustiť snáď aj vzdialenejšie príčiny na strane konzumu; je isté, že zemedelská kríza nevznikla z príčin deflačných). Na priebeh zemedelskej krízy poukážeme neskôr.

Už sme podotkli, že jednorázové krízy sa odohrávajú na krivke cyklického vlnenia. V období hospodárskeho vzostupu dostavivšia sa jednorázová kríza buď zmierni intenzitu vzostupu, alebo — a to je častejší prípad — zmení vzostupný vývoj v pokles. Objaví-li sa jednorázová kríza súčasne s krízou cyklickou, intenzita krízy a depresie sa zväčšuje a časové ich trvania sa predlžuje. V každom prípade, hlavne ale pri súčasnosti rôznych kríz treba skúmať, ktorá príčina prevláda, pretože treba venovať hlavnú pozornosť tejto príčine. Tomu tak je aj pri čistých konjunkturálnych krízach; chceme-li zmierniť priebeh týchto, musíme therapeuticky zasiahnuť onu príčinu, ktorá prevláda, pri čom sa ale nesmie zabudnúť, že jestvujú aj iné príčiny.

Imrich Karvaš.

(Dokončení.)

ZPRÁVY A NÁZORY

Regionální hospodářské dohody v Evropě.

Mezinárodní hospodářská konference, konaná v r. 1927 v Ženevě, dotkla se otázky regionálních dohod hospodářských jen povšechně a vlastní řešení její odsunula. Konference prohlásila, že doložce nejvyšších výhod se nepříčí zvláštní ustanovení, pojatá do obchodních smluv, jež mají za účel vyhověti místním potřebám, pokud ustanovení tato jsou vyjádřena bez obojetnosti a pokud neporušují zájmy jiných států. Toto stanovisko k výjimkám z bezvýhradné doložky nejvyšších výhod jest důležité pro případ, že by snad bylo lze v budoucnu shodnouti se s některými státy o preferenčním režimu celním. Arciť bylo by nutno, aby státy, které mají smluvní nárok na nejvyšší výhody a jež by preferenčního režimu nebyly účastny, daly souhlas k výjimce z klausule nejvyšších výhod, kterážto doložka jest stále ještě nejlepší ochranou proti diskriminacím a průkopníkem uvolňování mezinár. obchodu. Některé parcielní dohody se však již dříve uskutečnily, byť i neměly velkého praktického významu. Švédsko a Norsko, Španělsko a Portugalsko vyhrazují si sousedské právo na celní preference, z nichž ostatní státy jsou vyloučeny. Preferenční „klausule baltická", obsažená

v dotyčných obchodních smlouvách, umožňuje zavedení zvýhodněných cel na určité zboží mezi Finskem, Estonskem, Lotyšskem a Litvou, aniž by státy ostatní měly nároku na tyto preferenční celní slevy. Podobně jest tomu mezi některými jihoamerickými republikami. V Oslo uzavřely Švédsko, Norsko, Dánsko a Holandsko navzájem dohodu, zaručující celní příměří mezi těmito státy. Dne 20. června 1932 došlo v Ouchy k celní konvenci mezi Belgií, Lucemburskem a Nizozemím, jež vyloučila zákazy dovozu, zaručila postupné snížení cel a poskytla možnost přístupu jiným státům. Konvence v Ouchy jest dobrým příkladem správného žádoucího postupu. Rostoucí překážky zahraničního obchodu zesilovaly podněty, aby tvořeny byly větší hospodářské celky, anebo alespoň dohody sousedů. Seznávalo se, že nedospěje se brzy k obchodním smlouvám dlouhodobým, které by obsahovaly nejen formální doložku o nejvyšších výhodách, nýbrž i stabilisovaly mírné celní sazby v číslech absolutních. Leč i soustava, která by byla založena na preferenčních clech, nebo dokonce postavena na roveň celní unii, bude moci býti uskutečněna teprve po velmi dlouhém úsilí. Hned, jak se zdá, je třeba pokusiti se o sblížení jednotlivých odvětví velkého průmyslu mezinárodními syndikáty, kde to povaha výrobků dovoluje.

Nejživěji se pociťuje potřeba částečných hospodářských dohod ve Střední Evropě, zejména v oblasti podunajské, na území bývalé rakousko-uherské monarchie. Otázky regionálních dohod ekonomických v oblasti středoevropské povšimly si již mírové smlouvy. Mírové smlouvy St. Germainská v čl. 222 a Trianonská v čl. 205 dávaly Československu, Rakousku a Maďarsku možnost, aby na dobu pěti let uzavřely preferenční celně tarifní smlouvy navzájem, aniž by tím porušily doložku nejvyšších výhod. K uzavření takových smluv nedošlo. Pokud jde o řešení problému středoevropského, přišel francouzský ministerský předseda Tardieu v březnu 1932 s plánem, aby pět středoevropských států utvořilo těsný hospodářský blok na základě preferenčního režimu celního. Snížením cel uvnitř tohoto bloku mělo býti pomoženo zemědělským státům východním a současně zajištěn odbyt států průmyslových a tím zastaveny autarkické snahy po budování průmyslů nových. Ostatní evropské státy byly žádány, aby daly souhlas k utvoření tohoto bloku, jehož výlučně hospodářská povaha byla zvláště zdůrazněna, a aby poskytnutím jednostranných preferencí na nejdůležitější výrobky zemědělské umožnily východoevropským státům odbyt jich zemědělských přebytků. Tardieu na londýnské konferenci (1932) se snažil nejprve získati pro tento plán ostatní tři evropské velmoci. U Anglie nalezl pro plán porozumění. Na odpor narazil však plán u vlády německé a italské. Tyto státy uváděly, že jejich vývoz průmyslových výrobků by byl preferenčním režimem celním uvnitř bloku ohrožen. Poukaz na okolnost, že ozdravění poměrů ve střední Evropě půjde k dobru všem státům, nedoznal pochopení.

Když v dubnu 1932 svolala Mezinárodní obchodní komora zvláštní konferenci pro řešení těchto otázek do Innsbrucku,

ukázalo se, že ani v kruzích soukromého podnikání není podstatně odlišných názorů oproti vedoucím kruhům politickým. Zástupci Maďarska, Rumunska, Jugoslavie a Československa vyslovili se sice pro užší sblížení na podkladě Tardieuova plánu, avšak Rakousko prohlásilo, že na tomto sblížení nemá zájmu, jelikož většinu svých výrobků vyváží na západ a především do Německa. Pokud se týče zástupců velmocenských států, postavila se proti sobě stanoviska Francie a Anglie na jedné, a Italie a Německa na druhé straně. Středoevropský problém měl býti po londýnské konferenci oficielně projednáván v Lausanne v souvislosti s otázkami reparačními. Avšak k těmto jednáním nedošlo, a konference se obmezila na námět, aby středoevropský hospodářský problém byl řešen konferencí zvláštní. Tato konference se sešla v září 1932 ve Strese za předsednictví francouzského ministra Bonneta. Avšak již všeobecná debata na této konferenci ukázala, že nějaké řešení organické, sledující hospodářské sblížení všech středoevropských států, jest považovati v dnešních poměrech za neuskutečnitelné a že jde pouze o výpomoc zemědělským státům středovýchodní Evropy. Specielní obchodně politický režim středoevropských států v kombinaci jen s jednou z evropských velmocí vedl by nutně k hospodářským konfliktům a politickým zmatkům, tudíž k opaku toho, co hospodářsky jest sledováno. Průběh předloňského pokusu německo-rakouské celní unie všechny tyto souvislosti jasně osvětlil. Každý z pěti podunajských států nástupnických je závislým na ostatních průměrně asi jednou třetinou svého zahraničního obchodu, nejméně Československo, nejvíce Maďarsko. Vycházíme-li z předpokladu, jako by pět podunajských států tvořilo již hospodářský celek, můžeme ze statistické tabulky dr. Stockého stanoviti, jakou část svého posavadního zahraničního obchodu by každý jednotlivý stát umístil v tomto celku.

Vývoz (do hospodářského celku podunajského):

	1928	1929	1930	1931
	(v procentech celkového vývozu)			
Z Československa	30·2	30·8	31·9	24·8
„ Rakouska	34·5	33·9	31·2	29·5
„ Maďarska	63·6	57·2	53·8	43·8
„ Jugoslavie	36·9	40·7	36·1	39·2
„ Rumunska	35·5	31·8	25·4	24·5

Dovoz (z hospodářského celku podunajského):

	1928	1929	1930	1931
	(v procentech celkového dovozu)			
Do Československa	17·0	16·7	20·0	16·3
„ Rakouska	35·5	35·5	38·2	35·3
„ Maďarska	51·5	48·8	46·5	41·9
„ Jugoslavie	44·5	45·8	43·4	40·3
„ Rumunska	27·4	37·2	30·4	25·85

Nejpřirozenějším východiskem regionální konstrukce ve střední Evropě jest organisace zemědělského přebytku a zemědělského deficitu. Přebytky obilní (najmě pšeniční a kukuřiční) regionálního bloku podunajského jsou však tak značné, že nemohou býti spotřebovány oněmi zeměmi (Rakouskem, Č. S. R.), jež jsou v těchto druzích plodin deficitními. Nutno tedy hledati pro přebytky obilní zvýhodněné odbytiště širší, jinými slovy odbytiště evropské. Podle číslic ústavu pro výzkum konjunktury v Berlíně (prof. Wagemanna) byl vývozní přebytek obilí (pšenice, ječmene, kukuřice) v r. 1930 v Rumunsku 2,961.000, v Jugoslavii 751.000, v Maďarsku 480.000, v Bulharsku 270.000, úhrnem 4,462.000 tun. Dovozní přebytek byl v Rakousku 534.000, v Č. S. R. 424.000, úhrnem 958.000 tun, dále byl dovozní přebytek obilní v Německu 3,298.000, v Italii 2,676.000, ve Švýcarsku 696.000 tun. Podunajské státy nástupnické tvořily by i dnes ještě do značné míry hospodářsky se doplňující celek, byť i kromě Maďarska závisely podstatně větší částí zahraničního obchodu na jiných odbytištích, než na Podunají. Od doby, kdy články 222. mírové smlouvy Saint Germainské a 205. Trianonské dávaly možnost utvoření regionálního preferenčního režimu v oblasti středoevropské, nestal se (nehledíme-li ovšem ku Tardieuovu plánu) již žádný konkretní pokus o středoevropské hospodářské sblížení, byť i propaganda jeho byla dosti hlasitou. Teprve dne 16. února 1933 novým organisačním paktem Malé Dohody byla dána konkretní základna i pro hospodářské sblížení malodohodových tří států. Podle čl. 7. řečeného organisačního paktu zřizuje se hospodářská rada států Malé Dohody pro postupné souřadění hospodářských zájmů těchto tří států ať vzájemných, ať v jejich stycích se státy třetími. Složena bude z odborníků ve věcech hospodářských, obchodních a finančních a bude působiti jako pomocný orgán poradní „Stálé rady" Malé Dohody. Podle čl. 6. i každá hospodářská dohoda s důležitými politickými důsledky bude příště potřebovati jednohlasného souhlasu Stálé rady Malé Dohody. O obchodní smlouvy bude jednati každý stát samostatně, bude však povinen dohodnouti se se státy druhými, pokud by šlo o smlouvy důležitého významu. Struktura Jugoslavie a Rumunska je převážně zemědělská, leč vedle výroby rolnické je tu též mnoho bohatství nerostného a velká rozloha lesů. Úhrnem tvoří tyto země blok, jehož počet obyvatelstva blíží se 50 milionům, s celkovým rozsahem 683.606 km^2. Z obyvatelstva je v ČSR. zemědělců 37, v Jugoslavii 70, v Rumunsku 85%. Především půjde o to, aby Československo poskytlo Jugoslavii a Rumunsku přiměřený odbyt pro zemědělskou produkci obilní i zvířecí, pokud to je možno bez újmy tuzemské cenové úrovně. V oboru zemědělských plodin jde tu v prvé řadě o pšenici a kukuřici, kterýmžto plodinám bude nutno získati dostatečně vydatná přednostní cla a přiměřené dovozní kontingenty. Představuji si celní preference na pšenici, po případě na jiné zemědělské produkty jako preference jednostranné, jež odměňovány budou celními slevami na vývoz těch našich průmyslových

výrobků, na jichž vývozu do obou zemí máme prakticky největší zájem. Těchto celních slev se cestou integrální doložky nejvyšších výhod arciť dostane i jiným zemím, kteréž mají obchodní smlouvy, založené na integrální doložce nejvyšších výhod. Kromě toho poskytování slev celních na průmyslové výrobky agrárními státy, jimž poskytují se celní obilní preference, bude míti vliv na zmírnění průmyslového ochranářství celního agrárních států a tudíž přispěje i k zamezení vzniku t. zv. skleníkového průmyslu. Omylem by arciť bylo, kdybychom se domnívali, že se zastaví industrialisační postup vůbec, neboť postupné, pozvolné a účelné industrialisace jest agrárním státům potřebí ke zvýšení blahobytu a konsumpční způsobilosti. Některé vývozní průmysly tím utrpí. Nelze však zapomínati, že jsme měli a máme nejživější obchodní styk se zeměmi průmyslovými (Rakouskem, Německem, Anglií a j.) a že země zprůmyslněné byly a jsou dosud naším největším odbytištěm. Proto není industrialisace agrárních zemí zkázou našeho odbytu, nýbrž působí jen přesuny v odbytových poměrech, nečiní-li se arciť dovozu překážky nepřekonatelné. I když lze bezpečně očekávati, že se podaří učiniti vzájemné obchody intensivnější, přece však nelze setříti přirozené sklony mezinárodního obchodu všech tří zemí. Československo má velké vývozní zájmy nejen ve střední, nýbrž i v ostatní, zejména v západní Evropě a v zámoří. Jugoslavie má velké vývozní zájmy v Italii, v Německu a v Rakousku, Rumunsko v Německu, Italii a v Maďarsku. Příkré autarkické snahy v Německu zúží odbyt rumunských a jugoslávských zemědělských výrobků v Německu, čímž se Československu otevírají nové možnosti rozšíření obchodních styků. V pozdějším vývoji vzájemných hospodářských vztahů bude snad lze pomýšleti na uplatnění Malodohodové klausule regionální se zvýhodněnými mezicly, jež by všechny tři státy i ekonomicky těsněji spjala.

Naše obchodní bilance s Rumunskem stala se již v posledních dvou letech pasivní a obchodní bilance s Jugoslavií má přirozeně tendenci k úplnému vyrovnání. Svůj vývoz do Jugoslavie a do Rumunska zvýšíme tudíž jen tehdy, jestliže zvýšíme z těchto zemí svůj dovoz. Bez dovozu nebude vývozu, což je přirozeno ve styku se zeměmi vázaného platebního styku a menší platební způsobilosti. Záleží proto především na tom, abychom vedle vydatných celních preferencí, jež zlepší i cenově odbyt určitých plodin, poskytli oběma zemím i vydatné dovozní kontingenty. To jest otázka, na níž možno i nutno se konkretně dohodnouti se zástupci zájmů zemědělských. Lze však i jinak působiti k utužení hospodářských styků. Je to především dopravnictví, v němž možno mnoho ke sblížení učiniti. Vedle otázek dopravně-technických by tu šlo především o sjednocení formálního železničního tarifnictví, o sjednocení nomenklatury tarifní, o jednotnou klasifikaci zboží, což by usnadnilo stanovení přímých tarifů. V rámci mezinárodního svazu železnic může Československo, Jugoslavie a Rumunsko utvořiti sdružení ke společnému řešení řady dopravních otázek a přibrati

k tomuto sdružení i jiné státy. Náběh v tomto směru se již dříve stal. Také v oboru poštovním, telefonním a telegrafním mohlo by nastati větší sblížení. Tok Dunaje je společnou dopravní tepnou států Malé Dohody a dlužno i tu dospěti k určité kooperaci. Jest potěšitelno, že rumunská vláda povolila zřízení českého svobodného pásma v přístavu galackém. Mnoho by prospěly dohody o průmyslové i zemědělské spolupráci. Mám tu na mysli nejen zájmové, nýbrž i podnikatelské organisace, v oboru zemědělském družstevnické, v oboru průmyslovém útvary kartelové, jakož i účast na veřejných dodávkách a pracích. Velmi mnoho lze též učiniti pro povznesení vzájemného turistického ruchu, pro rozšíření spojení finančních a zejména pro prohloubení styků kulturních. Bez významu by též nebylo ujednocení obchodního a směnečného zákonodárství a vybudování dokonalé a účinné právní pomoci. Kdybychom podrobněji probírali jednotlivé tyto snahy (obzvláště též v oboru dopravnickém), shledali bychom, kterak logicky směřují k širší kooperaci středoevropské. Do zmatků hospodářských poměrů i do posavadní bezvýslednosti mezinárodních hospodářských porad vrhá organisační pakt Malé Dohody světlý paprsek a ukazuje cestu k širší kooperaci hospodářské ve Střední Evropě, stejně jako konvence v Ouchy může se státi ukazatelem cesty na západě. Jedno však dlužno míti na paměti: I regionální politika skupinová jen tehdy bude obecně prospěšnou a přispěje k sblížení v Evropě, jestliže úkolem skupin nebude všeobecné vytyčování ještě vyšších celních hradeb, třebas ve větších hospodářských celcích, nýbrž vytváření prostředí a posilování nálady pro volnější obchodní styk.

Václav Schuster.

Jest možno reflací odstraniti krisi?

Hlavním příznakem krise jest velký pokles cen zejména prvotních výrobků, zaviněný relativní nadvýrobou, a jest proto všeobecně uznávána potřeba zvýšení mezinárodní hladiny cen a tím i výnosů. Není však jasno o tom, jakými prostředky má nebo může být tohoto cíle dosaženo. Státy sledující t. zv. politiku „reflační" věří, že krisi možno řešiti znehodnocením peněžní jednotky, vycházejíce z předpokladu, že krise byla zaviněna přílišným zhodnocením peněz a že je proto nutno znehodnocením měny zastaviti deflaci, resp. provésti inflaci cen a výnosů. Konkretně toto stanovisko formuloval na londýnské konferenci Neville Chamberlain tak, že označil měnový zásah za jeden z hlavních činitelů pro zvýšení světové hladiny velkoobchodních cen a zastavení deflace, a že cestou k tomu cíli je opatření laciného úvěru a povzbuzení jeho cirkulace. Anglická these připouští sice devalvaci, nevylučuje však možnost pozdější stabilisace měny v poměru ke zlatu. Soudě podle náznaků presidenta Roosevelta, Amerika hodlá však jíti ještě dále a stabilisovati svou měnu ne již